

- бюджетні реформи, що передбачають перегляд видатків і доходів та спрямовані на підвищення ефективності управління бюджетом і оптимізацію фінансових ресурсів.

Отже, бюджетний дефіцит України має системний характер і з початком повномасштабної війни суттєво збільшився, що пояснюється передусім різким збільшенням витрат на оборону, допомогу населенню та відновлення пошкодженої інфраструктури. В таких умовах важливим джерелом покриття нестачі коштів стала міжнародна фінансова підтримка – як гранти, так і кредити на пільгових умовах. Разом із тим постійне залучення зовнішніх ресурсів призводить до зростання державного боргу. Тому питання вдосконалення бюджетної політики та більш раціонального розподілу видатків набуває особливого значення. Подальша стабілізація фінансової системи залежатиме як від внутрішніх економічних змін, так і від обсягів і стабільності міжнародної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Буряченко, А., Болдова, А., & Москаленко, Н. (2023). Фінансування дефіциту державного бюджету: маневреність у контексті управління державним. Економіка та суспільство, (53). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-31>
2. Буй, Т. Г., & Прімерова, О. К. (2023). Бюджетна система України: вплив війни та виклики повоєнної відбудови. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки, 8(1), 17–24. <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2023.8.1.17-24>
3. Як змінювалася економічна ситуація в Україні протягом великої війни // Аналітичний портал «Слово і діло». Від 22 жовтня 2025 року [Економіка України під час війни – інфляція, ВВП, курс долара, дефіцит бюджету, державний борг | головний сайт про політиків Слово і Діло](#)
4. Міжнародні резерви України оновили історичний максимум - \$57,7 мільярда // Укрінформ. Від 6 лютого 2026 року <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4088353-miznarodni-rezervi-ukraini-onovili-istoricnij-maksimum-577-milarda.html>
5. Європа у 2025 році збільшила військову допомогу Україні на 67%, США скоротили на 99% // Укрінформ. Від 11 лютого 2026 року [Європа у 2025 році збільшила військову допомогу Україні на 67%, США скоротили на 99%](#)
6. З 2022 року Україна отримала майже \$173 млрд допомоги до бюджету – Мінфін // Business Information Network. Від 6 березня 2026 року [З 2022 року Україна отримала майже \\$173 млрд допомоги до бюджету — Мінфін](#)
7. Міжнародні резерви України зросли упродовж 2025 року на понад 30% до 57,3 млрд дол. США // Національний банк України. Від 7 січня 2026 року <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-ukravini-zrosli-uprodovj-2025-roku-na-ponad-30-do-573-mlrd-dol-ssha>
8. У 2025 році Мінфін України залучив \$52,4 млрд зовнішнього фінансування, із яких понад 70% – за рахунок доходів від заморожених активів РФ // Міністерство фінансів України. Від 30 грудня 2025 року https://www.mof.gov.ua/uk/news/in_2025_ukraines_ministry_of_finance_secured_524_billion_in_external_financing_more_than_70_of_which_came_from_revenues_generated_by_frozen_russian_assets-5520
9. Що гальмує розвиток економіки України: підсумки розвитку за результатами 9 місяців 2025 року // Федерація роботодавців України. Від 29 жовтня 2025 року [Що гальмує розвиток економіки України: підсумки розвитку за результатами 9 місяців 2025 року](#)

Кривошей К.С.,
здобувачка освіти, ОПП «Економіка», 4 курс,
Науковий керівник: Седляр Д.О.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ринок праці є невід'ємною складовою загальнонаціонального ринку і тому ефективність його функціонування визначає успішність національної економіки загалом. Руйнація виробничої інфраструктури, масове вимушене переміщення населення та мобілізація суттєво трансформували структуру зайнятості, вплинули на рівень безробіття, продуктивність та, як наслідок, рівень виробництва. Без розуміння цих змін неможливо розробити дієві заходи з покращення ситуації як у воєнний період, так і в період повоєнного відновлення. Виходячи з цього, важливо проаналізувати сучасний стан ринку праці в Україні та визначити його основні проблеми в умовах воєнного стану.

До повномасштабного вторгнення ринок праці України потерпав від освітньо-професійного дисбалансу, низької продуктивності та стабільного відтоку кваліфікованих кадрів за кордон. Початок повномасштабної війни спричинив значну трансформацію ринку праці: кількість вакансій зменшилася у 20 разів, а рівень безробіття (за МОП) зріс до 20,6% у 2022 році з 9,8% у 2021 році внаслідок масової міграції та масштабної мобілізації [1, с. 49].

На даний час основною проблемою ринку праці в Україні є дефіцит робочої сили. За результатами досліджень, у 2024-2025 рр. від 60 до 75% роботодавців відчували нестачу кадрів. Зокрема, згідно з опитуванням, проведеним у травні 2025 року, 60% роботодавців стикаються з кадровою кризою, і при цьому 40% очікують подальше погіршення ситуації. Також варто зазначити, що проблема зростання дефіциту робочої сили особливо загострилася у східних та південних регіонах країни, де спостерігається скорочення обсягів виробництва та значні руйнування інфраструктури. Найбільшою нестача кадрів є серед робітничих спеціальностей та працівників середньої ланки. За видами економічної діяльності найбільший дефіцит спостерігається в енергетиці, переробній промисловості, будівництві, сферах охорони здоров'я та освіти [2, с. 5].

Основною причиною дефіциту робочої сили є міграція українців за кордон, спричинена війною. Станом на грудень 2025 року, за даними ООН, у світі зареєстровано майже 5,9 млн українських біженців. Переважна більшість українських біженців за кордоном – дорослі жінки, які становлять 40% від загальної кількості. Частка дорослих чоловіків серед біженців дещо зросла за рік, а саме з 27% до 29%. І 31% біженців складають діти віком до 18 років. Також існує висока ймовірність, що певна частина цих людей за тривалий період війни вже інтегрувалась в економіку інших країн і планує будувати там своє майбутнє і майбутнє своїх дітей. Так за даними дослідження центру економічної стратегії, близько 43% біженців мають наміри повернутися в Україну, тоді як 36% не планують або швидше за все не планують [3].

Варто зазначити, що міграція українців за кордон зумовлена не лише питаннями безпеки, але й недостатніми можливостями якісного працевлаштування на вітчизняному ринку праці й бажанням реалізувати свій професійний потенціал у кращих соціально-економічних умовах.

Ще до 2022 року Україна стикалася з демографічними викликами, зокрема з негативним приростом населення. Війна ще більше загострила ці процеси, спричинивши загибель десятків тисяч людей, зниження рівня народжуваності та примусову депопуляцію окремих регіонів.

Міграційні процеси та демографічне скорочення населення становлять серйозну загрозу для збереження трудового потенціалу в довгостроковій перспективі. Зокрема, у разі відсутності ефективної державної політики, спрямованої на повернення кадрів і стимулювання народжуваності, очікується скорочення працездатного населення на 20-25% до 2040 року [4, с. 23].

Також на дефіцит робочої сили, окрім міграції та демографічного скорочення населення, впливає мобілізація працездатного здебільшого чоловічого населення країни. Найбільший удар відчувають ті компанії, де жіноча праця не може повноцінно замінити чоловічу (наприклад, у будівництві, важкій промисловості, видобувній сфері та логістиці). Зокрема, станом на липень 2025 року зафіксовано, що на ринку вантажних перевезень бракує близько 40 тис. водіїв вантажівок. Через це Міністерство розвитку громад та територій ініціювало проекти з підготовки

жінок-водійок та перепідготовки ветеранів, оскільки ці категорії не мають обмежень щодо бронювання [5].

Ще однією проблемою ринку праці в Україні в умовах воєнного стану є посилення дисбалансів, що суттєво ускладнює ситуацію з безробіттям, передусім структурним та довготривалим. Слід зазначити, що протягом 2022-2025 рр. рівень безробіття в країні залишається високим (у 2022 - 20,6%, 2023 - 18,2%, 2024 - 13,1%, 2025 - 11,3%), однак поступове пристосування ринку праці до умов воєнного стану сприяє його зниженню [1, с. 49]. Водночас посилюється структурне безробіття, що впливає з невідповідності системи освітньо-професійної підготовки кадрів сучасним потребам ринку праці. Так, станом на 1 травня 2025 року, дефіцит працівників спостерігався у сфері освіти, де налічувалось 5 089 вакансій проти 4 697 шукачів роботи; у будівництві – 1 946 вакансій проти 1 807 шукачів; а також у переробній промисловості – 13 706 вакансій проти 12 934 шукачів. Натомість надлишок працівників спостерігався у таких галузях, як роздрібна торгівля, де кількість вакансій становила 9 670, а шукачів роботи 22 438; інформація та телекомунікації – 390 вакансій проти 885 шукачів; фінансова та страхова діяльність – 281 вакансія проти 1 498 шукачів тощо [6].

Обмежені можливості системи професійного навчання та перепідготовки поки що не дозволяють зменшити рівень структурного безробіття. Так, у період із січня по липень 2025 року за сприяння Державної служби зайнятості професійне навчання пройшли лише 32,1 тисячі осіб, що становить приблизно 13% від загальної кількості офіційно зареєстрованих безробітних. Ваучери на навчання, які пропонуються вимушено переміщеним особам (ВПО), учасникам бойових дій (УБД), людям із інвалідністю, демобілізованим, а також людям, які пережили полон або старше 45 років, у цей період отримали 14,9 тис. осіб або близько 6% шукачів роботи [2, с. 4].

Значною проблемою ринку праці в Україні є зростання сектора неформальної зайнятості. Так, за даними Державної служби з питань праці, у 2025 році до сектора неформальної зайнятості залучено близько 23,4% працюючих, у той час як у 2021 році рівень неформальної зайнятості становив 12,3%. Лідерами у неформальній зайнятості є сільське господарство – 46,3% від загальної кількості неформально зайнятого населення, оптова і роздрібна торгівля – 15,2%, будівництво – 17,1%. У розрізі регіонів найвищий показник у Львівській (40,8%), Закарпатській (37,7%), Волинській (34,8%), Рівненській (30,9%), Житомирській (30,8%), найнижчий у Харківській (8,9%), Сумській (12,2%), Полтавській (14,2%), Черкаській (14,6%) та Херсонській (16%) [7]. Основною причиною зростання неформальної зайнятості є вимога для чоловіків ставати на військовий облік. За результатами дослідження Advanter Group станом на січень 2024 року, близько 14,6% працівників залишили робочі місця через побоювання мобілізації. Крім цього, причинами тіньової зайнятості є значне податкове навантаження, бюрократичні перешкоди для малого та мікробізнесу, низький рівень оплати праці при офіційному оформленні, а також свідоме небажання частини працівників легалізувати свою зайнятість.

Також повномасштабне вторгнення, економічна нестабільність та щоденні труднощі стають причинами постійного стресу, який суттєво впливає на емоційний стан працівників, зокрема все більше людей починають відчувати ознаки вигорання. Так у 2025 році за даними опитування експертно-аналітичного центру 45% працівників зазначають, що вигорання та надмірне навантаження змушують їх задуматися про звільнення [8].

Вирішити дані проблеми, які перешкоджають нормальному функціонуванню ринку праці, можна завдяки заходам, що спрямовані на стабілізацію, зокрема:

- 1) Залучення категорій населення, які зараз знаходяться поза межами ринку праці, включаючи працездатних ВПО, учасників бойових дій, осіб з інвалідністю, молодь, людей старшого віку та жінок. Це потребує побудови безбар'єрного шляху працевлаштування для кожної з цих категорій та посилення мотиваційних механізмів, зокрема удосконалення інституту оплати праці, адаптація та інклюзивність робочих місць, розвиток системи професійного навчання та перенавчання.

- 2) Реформування системи освіти та професійної підготовки; інформаційної політики в частині популяризації професій та спеціальностей, які на сьогодні є найбільш затребуваними;

впровадження ініціатив, що дозволять роботодавцям брати активну участь у підготовці кадрів до специфіки роботи на пропонуванних ними вакансіях.

3) Підтримка підприємництва шляхом надання грантів, компенсації за працевлаштування окремих категорій (ВПО, ветеранів, молоді) та навчання. Такий підхід сприятиме створенню нових робочих місць, активізації економічної активності й розширенню можливостей для самозайнятості.

Отже, аналіз проблем ринку праці в Україні в умовах воєнного стану вказує на значну його трансформацію під час воєнних дій. Вразливість населення, підвищені безпекові ризики й економічні труднощі створюють серйозні виклики як для працівників, так і для бізнесу. Для покращення ситуації необхідно розвивати програми зайнятості, професійного перенавчання та підтримки підприємництва. Вирішення цих завдань стане основою для стабілізації ринку праці та економічного відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Інфляційний звіт, жовтень 2025 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q4.pdf?v=16
2. Яценко Л., Тренди на ринку праці України в умовах війни. НІСД. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-10/az_trendi-rinok-praci_09102025.pdf
3. Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П'ята хвиля дослідження. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-refugees-fifth-wave/>
4. Бріль М. С., Другова О. С., Руденко В. О. Аналіз ринку праці в Україні під час військових дій. «Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"». 2025. № 33. С. 18–25.
5. Ринку бракує близько 40 000 водіїв вантажівок. Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/rinku-brakuve-blizko-40-000-vodijiv-vantazhivok-809267/>
6. Державний центр зайнятості. URL: <https://old.dcz.gov.ua/analytics/69>
7. Держпраці презентувала дослідження стану незадекларованої праці в Україні у 2025 році. Федерація професійних спілок України. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/okhorona-pratsi-i-zdorov-ya/28831-derzhpratsi-prezentovala-doslidzhennia-stanu-nezadeklarovanoi-pratsi-v-ukraini-u-2025-rotsi.html>
8. До уваги бізнесу. Українці масово думають про звільнення – дослідження. NV. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/svivy-biznes/rinok-praci-ukrajini-top-prichini-zvilnennya-spivrobotnikiv-u-2025-roci-50566164.html>

Кундик Х.В.,

здобувачка освіти, ОПП «Економіка», 4 курс,

Науковий керівник: Григор'єв І.С.,

д.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

СУВЕРЕННИЙ БОРГ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ: СУТНІСТЬ І РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Управління боргом є одним із центральних завдань фіскальної політики будь-якої держави, оскільки від його ефективності залежить здатність уряду виконувати соціальні функції та забезпечувати макроекономічну стабільність. В умовах глобалізації фінансових ринків суверенні запозичення стають дедалі вагомішим інструментом покриття бюджетних дефіцитів, що обумовлює необхідність систематичного наукового осмислення природи та наслідків боргових відносин. Для України питання суверенного боргу набуває особливої гостроти з огляду на поєднання структурних дисбалансів бюджету, валютної нестабільності та зовнішніх шоків безпекового характеру, які суттєво ускладнюють управління борговим портфелем. Наукове дослідження механізмів формування та динаміки державного боргу дозволяє виявити системні ризики для фіскальної стійкості й обґрунтувати засади відповідальної боргової політики.